

о. Олег Чупа, сповідник ДДС

Древній Апієвий шлях в Римі стереже таємниці християн перших століть. Оливкові сади, давні будівлі та разюча для мегаполісу тиша. Однак це лиш поверхня таємничих сторінок раннього християнства. Найцікавіше в підземеллях. Тут очима й руками торкаєшся стін, гробниць, настінних символів, постаментів, споруджених у перші три століття по Різдві Христовому. Коли поганський Рим шаленів у політичних інтригах, розвагах і плотських утіхах, у підземеллях поруч з Апієвою дорогою лунали молитви християн. Сюди приносили тіла закатованих мучеників, складали до гробниць і на них – перших вівтарях – служили літургії.

Після того, як в 313 році імператор Костянтин оголосив християнство дозволеною релігією, до римських катакомб потягнулись прочани. «Ми спускались в галереї, вириті в надрах землі... Поодинокі промені світла, що долинали з поверхні, ледь-ледь розсіювали темряву... Ми йшли поволі, ступаючи крок за раз, огорнені густою темрявою», – описував своє паломництво в катакомби св. Єронім Стридонський (+420).

У перші три століття, якщо ти сходиш у римські катакомби, ти мав бути готовим, що як не сьогодні, то завтра над тобою може нависнути смертна кара. Адже цим людина виявляла, що вона – Христова. Потрапивши в катакомби св. Каліста, перше, що вас вразить, – це мармурова фігура молодої дівчини, що лежить на долівці з прикритою рушником головою. У 230 році християни поклали на цьому місці мощі св. Цицилії Римської, юної аристократки, яка відмовилась кинути дрібку пахоців на жертвник поганських богів. Звідки ця відвага і в юної християнки, що за ніщо мала смерть, і в тих, хто, дбаючи про її нетлінні мощі, ризикував своїм життям? Відважна любов до Бога і зневага до звичаїв язичницького Рима народжувались в них з надр чистого серця.

Святе Письмо, а услід за ним Святі Отці, намагаються повернути людину обличчям до

себе самої, щоб, пізнавши правду про себе, вона забажала шукати Бога. Здебільшого наша увага прикута до людей, речей, справ, подій, але аж ніяк не до підземель нашого серця. Однак саме звідти походять доленосні імпульси, які в якусь мить перетворюються в думки, а потім у слова або діла. Тому ще в Старому Завіті Господь заохочує людину спостерігати не так за оточуючим світом, як за своїм духовним нутром: «Прислухайся до себе, щоб у серці твоїм не зародилося лукаве слово» (Втор 15,9). Він як той, що все держить у Своїй десниці, знає: ці невидимі надра серця при належній праці можуть видати золоту руду добрих думок, однак якщо будуть залишені без нагляду, то можуть стати печерою розбійників, де куватимуться «лихі думки, убивства, перелюби, розпуста, крадежі, лживе свідчення, богохульства» (Мт 15,19).

Поглянемо, якою дорогою людина сходить у надри серця. У 1976 р. Абатство монахів-трапістів Генезе, що знаходиться в штаті Нью-Йорк, пішло на безпрецедентний крок. Настоятель дозволив голландському священику о. Генрі Ноуену (+1996) впродовж 7 місяців пожити у їхній закритій спільноті в ролі «тимчасового монаха». Як правило, трапісти з Генезе, внутрішнє життя яких керується уставом св. Венедикта Нурсійського, дозволяють гостям зупинитись у них лише на кількадевні реколекції. Свої враження від перебування в закритій для світу монашій спільноті о. Ноуен нотував у щоденнику. На його сторінках священик описав не тільки побут ченців, але й подорожі у свій внутрішній світ під мудрим керівництвом абата Джона Єдса. Зранку 13 червня 1976 р. о. Генрі розкрив одну з святоотцівських книг, які дав йому абат. У ній йшлося про духовну тверезість, про те, як сповнити біблійну пораду: «Прислухайся до себе». Згодом о. Генрі зробив запис у своєму щоденнику: «Сьогодні, по обіді, я самотужки працював декілька годин біля річки, споруджуючи дамбу з важких гранітних брил. Під час цієї праці я усвідомив, наскільки, насправді, є складно берегти „тверезість серця” – контролювати власні думки... Мої думки не лише вештались в різних напрямках, але й породжували негативні почуття: почуття ворожості до людей, які не виявили мені належної уваги, почуття заздрості до людей, що мали більше, ніж я, почуття жалю до себе через людей, що не відписували мені. Мене також пронизували почуття смутку й провини щодо осіб, з якими я мав напружені відносини...». Уважне спостереження обернулось внутрішнім прозінням.

Вихор життя п'янить сучасну людину. Як наслідок, цей коловорот загрожує нам втратою пильності над станом нашої душі. Якщо півтора тисячоліття тому св. Доротей Гаазький радив християнину щовечора перевіряти совість, щоб здолати духовну забудькуватість, то що казати про людину, яка живе в XXI ст., в епоху соціальних мереж і блискавичного поширення новин, інформаційних воєн і засилля реклами?

Тому сьогодні християнину складніше, ніж будь-коли, слідкувати за своїм внутрішнім світом. «Пробою пера» у цьому напрямку може стати вечірній іспит совісті. Хтось

знаходить зручним робити його перед вечірньою молитвою, хтось після неї. Більшої уваги в плані забудькуватості потребують «дрібні» гріхи, яких ми найчастіше не зауважуємо або якими легковажимо. У явних же гріхах совість сама нас звинуватить.

Загалом Святі Отці радять поставити собі кілька запитань. Насамперед слід спитати себе: як сьогодні проявилась моя любов до Бога: чи я молився, читав Святе Письмо, чи постив, якщо в цей день приписано утриматись від певних страв? Далі варто пригадати, як ми поводитись під час зустрічей чи розмов з іншими: чи когось осудили, образили, обманули, чи до когось мали неприязнь або нарікали, були нетерпеливі? Внутрішнє життя має багато граней, тому з часом кожен пізнає, на що духовно кульгає і на що наступного дня варто звернути увагу. Християнин також пристосовує перелік запитань іспиту совісті до духовних завдань, які перед собою ставить.

Іспит совісті перед чи після вечірньої молитви несе глибокий зміст, бо робимо ми його перед обличчям Божим. Нас ранить правда про наші промахи, а коли їх спостерігаємо багато, то це може знеохотити в духовній боротьбі або породити бажання залатати відкриті рани сумління пластиром оправдання: «Згрішив, а що тут такого? Нічого страшного не сталося». Проте стояти перед Богом зі списком гріхів не страшно. Одного дня, вдосвіта, коли Ісус навчав людей біля Єрусалимського храму, до Нього привели жінку спійману на перелюбі, щоб подивитись, чи осудить Він її. Такий проступок закон Мойсея дозволяв карати смертю – каменуванням. Тієї ночі каміння було вже наготові. Однак Господь вберіг жінку від осуду інших, а до неї промовив слова, як і кожному по щирому іспиті совісті: «Я тебе не осуджую» (Йо 8,11). Ці слова розради і прощення приносить нам вечірня молитва.

Коли проснемося наступного дня і готуватимемося до ранкової молитви, варто пригадати собі, що Ісус, простивши блудницю, дав пораду: «Вже віднині не гріши» (Йо 8,11). Бог просить нас підняти на боротьбу, на яку ми спроможні. Поранений воїн під час смертельної загрози теж стає у стрій. Ми часто розуміємо, що перестати повторювати гріхи або навчитись чеснот не так вже й просто. Тому Господні слова – «віднині не гріши» – означають: від сьогодні пильнуй, щоб не повторювати цих гріхів, зроби все можливе, не легковаж цим. Проте якщо в боротьбі впадеш: «Я тебе не осуджую» (Йо 8,11). Так кується святість.

Кажуть, що в IV ст., коли минула загроза переслідувань, папа Дамасій (+384) розпорядився спорудити зручні сходи в римські катакомби, щоб християни могли здійснювати паломництво до гробів мучеників. Сьогодні, спустившись цими сходами, ви зауважите фреску Доброго Пастиря, що несе на плечах загублену овечку. Ця древня

ікона немовби закликає сучасну людину до внутрішньої мандрівки: «Ти лиш „прислухайся до себе”, а далі Він понесе тебе на Своїх плечах».

о. Олег ЧУПА, Мандри у надри серця // СЛОВО № 3 (71)